

U.T. XIII. 1990-1991. Pàgs. 219-242.

CANÇÓ DE LLUÍS

Macià Riutort

1. COMENTARI INTRODUCTORI

L'heroi d'aquest poema és el rei En Lluís III de França i Nèustria, fill d'En Lluís II el Quec i d'Ansgarda de Borgonya, el qual va vèncer els Normands l'u o el 3 d'agost¹ de l'any 881 a la batalla de Saucourt-en-Vimeu (en aqueixa època *Sathalcurtis*), prop d'Abbeville (a la Picardia, Nord de França). Lluís III va governar del 879 fins al 882, any en el qual el va succeir el seu germà Carloman II, que havia corregnat² amb ell i que també és esmentat en el poema. Carloman sobrevisqué Lluís dos anys: morí el sis de desembre del 884, succeint-lo aleshores Carles el Gras, ja que no tenia descendència. Compost per un clergue desconegut, aquest poema es degué escriure en vida de Lluís III i per tant en els mesos que seguiren a la batalla, ja que el rei va morir el cinc d'agost de l'any 882. Però es copià quan el rei ja era mort atès el títol llatí (*-de piae memoriae-*) i, fins a un cert punt, els dos darrers versos³, que podrien

---

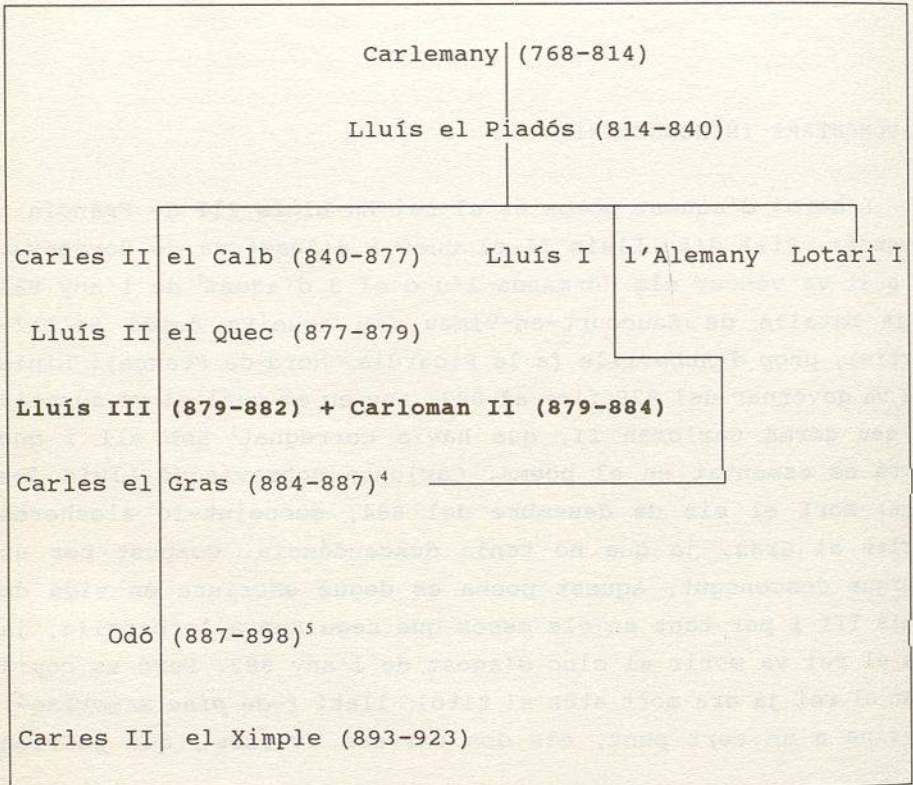
¹Per més detalls sobre la qüestió de la datació d'aquesta batalla, vulgueu veure Blau 1986, pp. 7 i 40.

²En realitat, s'havia repartit el reialme amb ell.

³S'ha de dir que es poden interpretar de dues maneres: a) *Que Déu el tingui en la seva gràcia* <ara que és mort>! b) *Que Déu continuï atorgant-li la seva gràcia!* <com ho ha fet fins ara>, i el continuï mantenint tan dispost a actuar sempre que calgui. Nosaltres, com podeu deduir de la nostra traducció, hem optat per la primera opció. En favor de la segona segona opció hi parla sobretot el fet que llavors el primer vers de l'estrofa no quedaria tan aïllat dels dos darrers versos. Una tercera opció, fóra, que el *sâlig* del primer vers s'entengués no com a "feliç, benaurat", sinó com a "difunt, mort", un ús del tot establert en l'alemany actual.

tractar-se d'un afegiment posterior i fer referència a la ja esdevinguda mort del rei

2. TAULA GENEALÒGICA.

⁴Es féu càrrec del reialme perquè el successor de Carloman II, Carles III dit El Ximple, que era nat el 879 encara era massa jove per fer-se'n càrrec.

⁵Intronitzat rei de França després del destronament de Carles el Gras. Després d'una guerra civil amb el successor legal Carles III, se repartí el regne amb ell l'any 897.

3. LLENGUA

3. La llengua és fràncic renà amb elements propis del baix-fràncic (o del saxó) i del fràncic mitjà (cf. Braune/Eggers 1987, p. 6, 11-12 i Blau 1986, pp. 13-14). Blau 1986 suposa que cal comptar amb un original redactat en fràncic renà i copiat per un amanuense bilingüe fràncico-romànic a algun lloc del territori cisrenà de la Baixa-Lorena.

3.1. L'aspecte fràncic renà ve determinat per les següents característiques:

3.1.1. Mutació total de l'antiga *t* germànica en tots els casos.

3.1.2. Mutació de l'antiga *p* només en posició intervocàlica (o originàriament intervocàlica) > *ff* o *f*, segons si es troba en interior de mot o a finals de paraula.

3.1.3. Mutació de l'antiga *k* només en posició intervocàlica (o originàriament intervocàlica) > *xx* o *x*, segons si es troba en interior de mot o a finals de paraula.

3.1.4. Conservació de la *d-* germànica inicial (però cfr. 3.2.2.1.).

3.1.5. Conservació de la *-d-* interior i final, excepte en la geminació, on > *t* (però cfr. 3.2.2.2.).

3.1.6. Conservació de la [θ] del germànic en posició inicial i final de mot (però cfr. 3.2.3.1.).

3.1.7. Sonorització de la [θ] del germànic en posició interior de mot en [ð], que podem retrobar escrita <*d*> o <*dh*> (cfr. 3.2.3. i 4.2.9.).

3.1.8. Sonorització parcial de l'antiga *f-* del germànic en posició inicial i en interior de mot en posició intervocàlica > [v]. De tota manera, continuen apareixent casos on retrobem la grafia <*f*> en posició inicial de paraula: *faterlôs* (v. 3'), *frônisc* (v. 5è), *fol* (v. 18è), *gundfanon* (v. 27è), *frô* (v. 30è), *fand* (v. 44è), *frâ-no* (v. 46è), i *fianton* (v. 53è).

3.1.9. Pas de la *-m* final de mot a *-n* quan forma part d'un morfema flexional: *mîna-n liuti-n* (v. 23è), *duo-n* (v. 25è), *northmanno-n* (v. 28è), *beidô-n* (v. 30è), *gilônô-n* (v. 40è),

wango-n (v. 49è), cehantô-n (v. 53è), ffianto-n (v. 53è), sina-n (v. 53è)⁶, hi-n (v. 54è), allê-n (v. 56è) i sina-n êrgrëhti-n⁷.

3.1.10. Pas de la -β- germànica en interior i final de mot a -b- i no a -v- o -f, com s'esdevé en el fràncic central o en el baix-fràncic: Així, tenim formes com ara urlub del vers 27 o, en el vers 38 habêt.

3.2. Les peculiaritats que l'aparten del dialecte fràncic renà en la seva forma "pura", són:

3.2.1. Mutació de *p* > *pf*, quan la *p* anava en posició postconsonàntica.

3.2.2. Mutació de *d* > *t* en alguns casos:

3.2.2.1. En posició inicial de paraula apareix *t* i no *d* a la paraula *truhtin*.

3.2.2.2. En posició medial de paraula apareix *t* i no *d* en onze ocasions: *faterlôs*, *rîtan*, *liutin*, *lûto*, *quoto*, *sante*, *sparôti*, *gineriti*, *harto*, *(ce-)hantôn*, *ffianton*.

3.2.2.3. En posició final de paraula, la mutació de l'antiga -*d* germànica en *t* és gairebé general i només hi ha set exemples de conservació de -*d*: *god*, *god*, *gibôd*, *skild*, *gesund*, *ind*, i *fand*. Així tenim *gendiôt*, *thiot*, *quot*, *eruirrit*, *girrit*, *Got*, *nôt*, *tharôt*, *reit*, *giskerit*, *habêt*, *giduot*, *quimit*, *bilîbit*, *reit*, *sihit*, *reit*, *bluot*, *gilobôt*,

3.2.3. Retrobem l'antiga [θ] en posició inicial o final com a [d] a dos casos, i com a <t> a un cas:

3.2.3.1. Ha passat a [d] a *biduuungan* (v. 24è), per *bithuuungan*, forma que podem considerar importada d'un altre dialecte.

3.2.3.2. Igualment la retrobem com a [d] a *kind* (v. 3'), però ací hi pot ésser autòctona per generalització analògica de les formes amb [d] originals degudes al canvi gramatical.

---

⁶A esperar fóra emperò *sînen* o *sînen*, evolució d'un més antic *sîn-êrn*.

⁷En comptes de *sînen êrgrëhtin* (provinent de la variant més antiga encara *sînem êragirëhtim*).

3.2.3.3. En el cas del mot *dôt*, creiem que es tracta d'un error (fàcilment explicable, atesa la proximitat semàntica de *dôt* i *dôth* en alt-alemany antic) del copista per *dôth*.

3.2.4. La forma *dugidi* -femení fort de tema en -i; en el text, en acusatiu plural- amb pèrdua de la nasal davant la interdental apunta cap al saxó (cf. el baix-alemany *döögđ* contra l'alt-alemany *Tugend*).

3.2.5. Conservació de la [j] postconsonàntica del germànic comú en forma d'<i> o de <e>, que cal considerar com a característica del baix-fràncic: verbi gràcia, *sundiono* (v. 12è), *giselleon* (v. 32è), etc.

3.3. Dins aquest apartat volem fer esment d'aquelles característiques no ressenyades a l'apartat anterior.

3.3.1. Vocalisme.

3.3.1.1. Vocalisme tònic.

3.3.1.1.1. La [e:] del germànic comú hi apareix diftongada com a <ie>, però com <ia> a les formes de l'article determinat.

3.3.1.1.2. La [o:] del germànic comú hi apareix diftongada com a <uo>.

3.3.1.2. Vocalisme àton.

En general, i com passa a la resta dels testimonis escrits de la mateixa època, el vocalisme àton es conserva força bé, és a dir, encara no hi ha confusió en <e> de totes les vocals àtones. La cançó és testimoni emperò, del fet que el procés ja s'havia engegat. Així:

3.3.1.2.1. El prefix <ga-> hi apareix sota la forma <gi-> o <ge->. En un sol cas (*êr-g-rëhti*, v. 59è), tenim síncope de la vocal del prefix; a la forma *nôtstallo* (v. 32è) per les normals *nôtgistallo* o *nôt-gistallo*, el prefix hi manca totalment: podem considerar-ho falta del copista o bé variant (poc freqüent) del mot *nôtgistallo* "company de sofrenes, company de guerra o de combat".

3.3.1.2.2. El prefix <fur-> hi apareix sota les formes <ver-> o <fir->.

3.3.1.2.3. El prefix <bi-> hi apareix sota la forma <bi->.

3.3.1.2.4. El prefix <ur-> hi apareix sota la forma <er-> quan és àton (er-uírrit però úr-lub).

3.3.1.2.5. El prefix <ant-> hi apareix sota la forma <int-> o (amb assimilació de l'alveolar t a la consonant següent) <in->.

3.3.1.2.6. Tradicionalment es parteix del supòsit que les antigues vocals llargues en posició àtona encara s'hi conserven com a tals; en el text que presentem, nosaltres hem optat per escriure-les com a llargues perquè és el que s'ha vingut fent tradicionalment. Però creiem que probablement ja s'havien convertides en breus, i que, en conseqüència caldria pensar, de cara a futures edicions, d'escriure-les com a tals. Per què ho creiem així? D'una banda, perquè el poema té una procedència força septentrional, i és el nord del domini alemany el qui actua de "motor" en el territori lingüístic alemany pel que fa a l'abreujament de les vocals llargues àtones i a llur conversió, juntament amb les breus, en una vocal escrita <e>; de l'altra, perquè al vers 16^a, llegim *nam sína uaston*. La terminació -on com a terminació d'acusatiu singular dels femenins de tema en -n és força regular en textos fràncics, és cert, però per a nosaltres, i per raons que foren massa llargues d'explicar, és un signe que el dialecte fràncic en què s'escriu el nostre text, ja havia perdudes les llargues àtones.

3.3.1.2.7. Penzl 1973 proposa que ja cal assumir l'existència de la vocal neutra ("xuà") en el nostre text. Pensem que és una proposta que ni es pot rebutjar ni es pot provar, però que cal esmentar.

3.3.1.2.8. L'adverbi de lloc *thâr* "allà", hi apareix en la forma afeblida *thër* (v. 49è), nascuda en l'enclisi.

3.3.1.2.9. El mot *úrlub* presenta -lub per -loub, que ha estat explicat com a doblat apofònic (Sonderegger) o variant afeblida del diftong en síl·laba àtona (Braune/Eggers).

3.3.1.3. Les elisions i les contraccions són molt freqüents; els afectats són, especialment, els clítics:

<imos = imo+ès>, <gideilder = gideilda+(h)ër>, <gendiôt = gi+endiôt>, <girrit = gi+irrit>, <uncih = unz+ih>, <sôsër = [sô+sô]+(h)ër>, <sôso = sô+sô>, <sum erkorane = sume erkorane>.

<uissër = uissa+(h)ër>, <willih = williu+ih>, <indër = indi+(h)ër>.

3.3.2. Consonantisme.

3.3.2.1. Afegim ací a tot el que ja hem exposat sobre el consonantisme de la cançó, que la *h*- del germànic seguida de consonant, es conserva en el nostre text només em el mot *Hludwig*; altrament ha desaparegut; així, al vers 40 trobem *wër*, no pas *hwër*, i al vers 31 hi trobem *lûto*, no pas *hlûto*.

3.3.2.2. L'adverbi *afur* "una altra vegada" hi apareix sota la forma *abur*. Fins al moment no s'ha trobat una explicació satisfactòria a aquesta alternança consonàntica.

3.3.2.3. La interjecció *wola!* "visca! amunt!" apareix al nostre text amb una *-r* epitètica mala d'explicar. Segons Braune/Eggers 1987, p. 114 es tractaria simplement d'una *r* afegida a *wola* per impedir l'hiatus amb l'*abur* següent.

3.3.3. Sistema grafemàtic.

3.3.3.1. <uu> = [w], és a dir, bilàbio-velar sonora.

3.3.3.2. <u>.

3.3.3.2.1. [v_o], és a dir, labiodental fricativa sonora desonoritzada.

3.3.3.2.2. [u:] o [U], és a dir, vocal alta anterior, llarga i tancada o breu i oberta segons els casos.

3.3.3.2.3. [y:] o [Y], és a dir, vocal anterior arrodonida, llarga i tancada o breu i oberta, segons els casos.

3.3.3.3. <o>.

3.3.3.3.1. [ø:] o [oe], és a dir, vocal mitjana anterior arrodonida, llarga i tancada o breu i oberta segons els casos.

3.3.3.3.2. [o:] o [ç], és a dir, vocal mitjana posterior, llarga i tancada o breu i oberta segons els casos.

3.3.3.4. <dh> = dentointerdental fricativa sonora (com la <z> del castellà *juzgar*) (cf. a més a més 3.3.2.9.).

3.3.3.5. <th> = dentointerdental fricativa sorda (com la <z> del castellà *zapato*).

3.3.3.6. <c> i <cz> = africada alveolar sorda (com en català *pots*)

3.3.3.7. Algunes paraules presenten una hac <h> protètica no etimològica que ha estat explicada com a símbol diacrític per distingir <i> amb valor vocàlic (això és, [I]) de <i> amb valor consonàntic (això és, [j]):

*heigun*⁸, *hiu*, *hin*, *hio*.

3.3.3.8. <zs> apareix per a [s], predorsoalveolar fricativa sorda.

3.3.3.9. <tz> al vers onzè (<lietz>) designa una predorsoalveolar fricativa sorda⁹.

3.3.3.10. <d>- representa versemblantment una dentointerdental fricativa sonora a les següents paraules:

dugidi (vers 5è)	bruoder (vers 8è)
heidine (vers 11è)	līdan (vers 11è)
wurdun (vers 13è)	bidwungan (vers 24)
widarsahhon (vers 43)	līdes (vers 54)

3.3.3.11. L'africada labiodental [pf] hi és representada mitjançant els grafemes <ph> o <f> (versos 23 i 56).

3.3.3.12. Si les nostres suposicions són certes, el mot <dôt> del vers 26 s'ha de llegir com si hagués estat escrit <dôth>.

3.3.3.13. Ja a tall d'acabament, observem que és igualment remarkable la grafia <skluog> per <sluog> al vers 52è. La substitució del grup consonàntic germànic *sl-* en inici de mot per *skl-* és relativament normal en textos de l'alt-alemany antic i es retroba igualment -per més que no tan assíduament- a textos del baix-alemany antic¹⁰ o de l'anglès antic. No s'ha explicat encara sa-

---

⁸En el cas de *heigun* caldria atribuir la pròtesi de <h> a una llicència poètica necessària perquè els mots de Déu conformin dos versos perfectament al·literatius. Segons una opinió nostra que voldríem exposar més endavant amb més detall, la *h-* de *heigun* només hauria estat possible perquè el copista (o autor), en la seva parla quotidiana, ja havia perdut la *h-* preconsonàntica, però s'adonava que, per imperatiu de la tradició, aquesta *h-* continuava usant-se adesiara com és en el cas del mot *Hludwig*. Féu extensiu a un mot (-*eigun-*), el que ell veia que es feia amb una sèrie de mots, sense adonar-se que es feia per inèrcia grafemàtica.

⁹Cf. Braune/Eggers 1987, p. 151.

¹⁰On la manca d'exemples nombrosos és deguda versemblantment al fet que no disposem de massa testimonis en aquesta llengua, ja que a l'etapa següent, és a dir, en el període del baix-alemany mitjà, aquest fenomen sí que hi és del tot freqüent (cf. Lasch 1974², pp. 173, que consigna l'aparició d'aquesta -*k-* epentètica no només en el grup consonàntic *sl-*, sinó també en el grup

tisfactòriament; i, que probablement no es tracta d'una simple qüestió gràfica ho demostra, penso, el fet que existeixin doblats com ara *esclau/eslau*.

3.3.4. Morfologia.

3.3.4.1. La desinència *-um* de datiu plural dels temes en *-a* ha estat substituïda per la forma *-on*.

3.3.4.2. El genitiu plural del mot *frô* "senyor" és *frâno* (v.46è), no pas *frôno*. La solució *frâno* de **frau-ôno* per *frôno* podria ser considerada, en el nostre text, un saxonisme¹¹.

3.3.4.3. La desinència de datiu plural dels adjectius forts i dels pronoms és per a tots tres gèneres *-an* en comptes de la que caldria esperar en *-ên* (← *-êm*). Aquesta darrera desinència només apareix un sol cop al pronom *allên* (v. 56è).

3.3.4.4. <hiu> (v. 32è i 35è) és l'acusatiu plural del pronom personal de segona persona, cosa que, al nostre entendre, apunta cap al baix-fràncic o cap al saxó, on formes com *iu* o *jû* son les formes normals d'aquest morfema. A la zona de l'alt-alemany antic, la forma a esperar fóra *iuu(u)ih*.

3.3.4.5. <hër> y <hê> són les formes (istveònica i ingveònica respectivament) de la tercera persona singular masculina del pronom personal. La darrera, que la trobem al vers 40è, és clarament saxona. La primera, pròpia del fràncic, perd la *h-* inicial quan es troba en l'enclisi (cf. 3.3.3.4.).

3.3.4.6. <sa> és la forma de l'acusatiu plural masculí del pronom personal de tercera persona, La forma a esperar fóra, atès *thia* (p.e., v. 44), *sia*. Per a Penzl la forma és una innovació a partir de formes com *sie* o *sia* en l'enclisi i la <a> hi representaria una vocal neutra.

3.3.4.7. Els verbs *tholên* (v. 14) i *folgên* (v. 36), apareixen conjugats com a verbs de la 2ª conj. febla (*tholôn*, *folgôn*), ço

---

sn-).

¹¹Hi ha hagut una llarga discussió sobre si calia llegir *frâno* o *frôno*. Al final, hom s'ha decantat per la primera solució. Per a més detalls, vulgueu veure Blau 1986, p. 6.

que es pot interpretar com a interferència del saxó o del baix-fràncic.

3.3.4.8. La desinència de la primera persona del plural del present d'indicatiu de la segona conjugació dels verbs febles és *-ôn* per *-ômês*: *beidôn* (v. 30è), no *beidômês*.

3.3.4.9. El fet que la *ð* germànica en interior de mot aparegui en alguns casos com a *t* (cf. 3.1.5. i 3.2.2.2.), fa que es produeixi una alternança sorda/sonora a la desinència de pretèrit dels verbs febles¹²: Així tenim formes com:

<i>gideilda</i> (v. 7)	<i>tholôta</i> (v.14)
<i>erbarmêda</i> (v.21)	<i>misselëbêta</i> (v.14)
<i>thancôdun</i> (v.29)	<i>santa</i> (v.33)
<i>beidôdun</i> (v.29)	<i>sparôti</i> (v.35)
<i>sagêda</i> (v.45)	<i>gineriti</i> (v.35)
<i>gerêda</i> (v.45)	
<i>spilôdun</i> (v.49)	

3.3.4.10. Trobem anivellament analògic a *<wurdun>* [*wurdhun*] en comptes de la forma a esperar *<wurtun>*, d'acord amb el canvi gramatical.

3.3.4.11. Trobem anivellament analògic a *<huob>* (v.27) per *<huof>*, que seria la forma esperable d'acord amb el canvi gramatical.

3.3.5. Lèxic.

El lèxic del text no és gaire problemàtic, comparat, per exemple, amb el del *Muspilli* o el de la *Cançó de Hiltibrant*.

Ressaltem:

3.3.5.1. El compòsit *êr-g-rëhti* (v. 59è, en datiu plural) "gràcia, misericòrdia" per comptes de **êra-gi-rëhti*, mot estret de l'àmbit social germànic ("magnificència", "glòria d'un senyor") al qual s'ha donat el contingut semàntic de *gratia* i *miseriçordia* del llatí cristià.

¹²Recordi's que l'aparició de *t* i no *ð* en aquesta desinència és normal a formes com *mahti* (v. 10è), *gibuozta* (v. 18è) o *skancta* (v. 53è).

3.3.5.2. *dugidi* (v. 5è) "poder" o, "virtuts d'un governant" -segons les interpretacions-, que podríem considerar saxonisme, atesa la manca de nasal davant la fricativa interdental.

3.3.5.3. El vocatiu arcaic *frô* "sènyer", aplicat a una persona i no pas a Déu.

3.3.5.4. *githigini* (v. 5è) el mot amb què trobem designat a la cançó el "seguici"¹³;

3.3.5.5. *haranscara* "càstig, pena (en el sentit de *puniment*)", l'origen del nostre *aliscara*. Hi veiem un mot estret del llenyatge jurídic germànic al qual es dóna la significació del llatí cristià *poenitentia*.

3.3.5.6. *hieruust* (v. 37è) "l'estada terrenal" i *hinauarth* (v. 38è) "traspàs, mort", parella de kënning estrets de la poesia al·literativa per designar la "vida" i la "mort".

3.3.5.7. *lith*, neutre de tema en -u passat a tema en -a, que perviu en el compost *Leikauf, Leitkauf* (Hi fa referència al fet de beure vi de fruites dues persones per denotar d'aquesta manera que estan quitis o cabals).

3.3.5.8. *wang* (v.49è) masculí de tema en -a amb la significació de "camp fèrtil, prad(eri)a", que, potser, cal considerar saxonisme¹⁴,

3.3.5.9. *wolar* és la forma de la interjecció *wola!* "visca, amunt!".

3.3.5.10. *thia zala wunniôno* (v. 8è) "el nombre de les rendes, de les prebendes", kënning per "riquesa".

3.3.5.11. Per resoldre satisfactòriament, resta encara l'expressió *wâr errahôn* (v. 43è), que Schützeichel tradueix com a "verificar, assegurar-se de propis ulls de la presència de l'enemic", solució que nosaltres adoptem a la nostra traducció.

---

¹³Amb el sentit en què s'usa aquest mot en germanística.

¹⁴Segons una altra interpretació es tractaria del datiu plural de *wanga* "galta": La sang va pujar a les galtes dels francs que no feien sinó esbargir-s'hi.

4. MANUSCRIT.

La *Cançó de Lluís* es conserva en el manuscrit *Cod. 150* de la biblioteca municipal de Valenciennes¹⁵, on s'hi troba immediatament després d'un dels més antics textos en francès: el poema de santa Eulàlia, conegut amb el nom de *Cantilena (o: Seqüència) de Santa Eulàlia* (el qual seria posterior de poc a la composició en qües-tió) i que fou copiat pel mateix amanuense. Una edició facsímil del poema es troba a Enneccerus 1897 (v.v. bibliografia). El poema fou escrit amb molta de cura i en una cal·ligrafia extremadament clara. El tipus de lletra és minúscula carolíngia.

5. MÈTRICA.

Cada vers es divideix en dos hemistiquis, que mostren rima interna, és a dir, cada primer hemistiqui d'un vers rima -en assonant (o en el que podríem anomenar *rima semblant*)- amb el segon¹⁶. Cada vers té en principi vuit arsis (o accents, quatre a cada hemistiqui); d'aquestes vuit arsis, quatre són *temps* (o accents principals, dos a cada hemistiqui) però n'hi pot haver menys; cada arsi sol anar seguida d'una tesi -de vegades, emperò, de dues; de vegades, de cap-, excepte la final darrere la qual, en general, hi manca. Abans del primer temps hi pot haver una *protarsi* o *anacrusi*. El ritme de cada vers pot ésser tant de tipus iàmbic com de tipus trocaic. No hi ha doncs "contrenyiment" mètric, és a dir, constrenyiment que cada vers tingui vuit arsis, o que la rima interna sigui en assonant, o que el ritme sigui iàmbic. I, per si això no bastés, ara i adés "aflora" encara l'estructura del vers alliteratiu germànic (cf. vv. 23è-24è¹⁷, 27è, 43è, 54è) trobant-nos sovint amb versos que semblen que haguessin estat començats d'acord amb els cànons que regeixen la

---

¹⁵Fulls 141', 142', 142' i 143'

¹⁶De Boor/Newald I, 72: Dem ahd. Vers genügte grundsätzlich eine einsilbige Reimbindung, auch wenn sie von Nebensilben getragen war.

¹⁷És si més no curiós que els mots que el poeta posa en boca de Déu hagin estat fets seguint les pautes que regulen el vers alliteratiu germànic.

formació de versos alliteratius germànics, -com si el poeta no s'hagués pogut desfer del tot (o no hagués volgut), de la tradició mètrica que en aquells temps s'estava abandonant-, sense que l'alliteració reaparegui o tingui la continuació esperada al segon hemistiqui: Exemples del que diem es troben als vv. 41è (*skild indi spër*), 46è (*kuning reit kuono*) o 48è (*sang uuas gisungan*). Tot això ens diu que estem davant una obra del període de transició de la mètrica alliterativa tradicional a la nova mètrica basada en la rima i en un ritme fix basat en la successió d'arsis i de tesis¹⁸.

Els cinquanta-nou versos del poema s'estructuren en 27 estrofes de dos a tres versos.

Per il·lustrar el que hem dit adés, vet ací la nostra anàlisi de l'estructura rítmica dels quatre primers versos¹⁹:

Einan kuning uueiz ih,   Heisztit hër Hluduifg,
á t / á t / á / à || á t / á / á / à

Thër gërno Gode thionöt: Ih uueiz hër imos lônöt.
p / á t / á t / á / à || p / á / á t t / á / à

Kind uuarth hër faterlôs. Thës uuarth imo sâr buoz:
á / á t   / á t / à || á / á t t / á / á

---

¹⁸Termes que en la germanística catalana hem escollit per traduir els mots alemanys *Hebung* i *Senkung* respectivament. Traduïm el tecnicisme mètric alemany *Auftakt* per *anacrusi*, i el terme *Takt* per *temps*, tot i que, en aquest darrer cas, podríem parlar també de *ictus* o de *accent principal*.

¹⁹En negreta, indiquem els temps; les aa signifiquen "arsis", les tt "tesis", les pp, "anacrusis". Vull remarcar des d'ací que aquesta és la meua lectura dels versos, però que en són possibles d'altres: Així, per posar un exemple, el primer vers es podria llegir també amb l'estructura:

á t / á t / á / à || á t / á / á / à

on accentuem el mot *einan* per remarcar que només coneixem un rei que serveixi realment de grat Déu. Tot dependrà d'on creguem que hem de situar l'èmfasi accentual dins el vers que estiguem llegint, i de com interpretem el vers.

Holôda inan truhtîn, Mâgaczogo uuarth hër sîn.

á t t / á t / á / à || á t / á t / á t / á

6. TEXT FRÀNCIC²⁰.

[141^v] RITHMUS TEUTONICUS DE PIAE MEMORIAE
HLUDOUICO REGE, FILIO HLUDUICI AEQUE REGIS

1. Einan kuning ueeiz ih, Heiszit hër Hluduif,
Thër gërno Gode thionôt: Ih ueeiz hër imos lônôt.
Kind uuarth hër faterlôs. Thës uuarth imo sâr buoz:
Holôda inan truhtîn, Mâgaczogo uuarth hër sîn.
5. Gab hër imo dugidi, Frônisc githigini,
Stuol hier in Urankôn. Sô brûche hër ës lango!
Thaz gideilder thanne Sâr mit Karlemanne,
- [142^r] Bruoder sînemo, Thia czala uuunniôno.
Sô thaz uuarth al gendiôt, Korôn uuolda sîn God,
10. ob hër arbeidi sô iung tholôn mahti.
Lietz hër heidine man Obar sêo lidan,
Thiot Urancôno Manôn sundiôno.
Sume sâr uerlorane UUurdun sum erkorane.
Haranskara tholôta Thër êr misselëbêta.
15. Thër thër thanne thiob uuas, Ind êr thanana ginas,
nam sîna uaston: Sîdh uuarth hër quot man.
Sum uuas luginâri, Sum skâchâri,
Sum fol lôses, Indër gibuoza sih thës.
Kuning uuas eruirrit, Thaz rîchi al girrit,
20. UUas erbolgan Krist: Leidhôr, thës ingald iz.

²⁰Per facilitar l'accés al poema, n'he normalitzat l'ortografia de les vocals; això significa que, seguint la tradició, represento les vocals llargues amb un accent circumflex i la [ɛ] com a <ë>. Per comoditat, representem la [e] amb <e>, en comptes de fer-ho amb <e> i un punt damunt o davall com vol la tradició. Seguim l'edició canònica de l'*Althochdeutsches Lesebuch* de Braune/Helm/ Ebbinghaus (pp. 136-138), excepte pel que fa a la lliçó del vers 57b on adoptem la d'Ebbinghaus 1987, ja que ens sembla que la seva conjectura sobre l'única llacuna existent en el nostre text que ha provocat nombroses conjectures (causada per haver-s'hi fet malbé el pergami) és l'única que, essent senzilla, és alhora lògica i satisfactòria.

- Thoh erbarmêdes Got,   UUisser²¹ alla thia nô;t;
    Hiez hër Hluduigan   Tharôt sâr ritan.
«Hluduig, kuning mân,   Hilph mânan liutin!
    Heigun sa Northman   Harto biduungan.»
25. Thanne sprah Hluduig: «Hërro, sô duon ih,
    Dôt ni rette mir iz,   Al thaz thû gibiudist.»
Thô nam hër Godes urlub,   Huob hër gundfanon ûf,
    Reit hër thara in Urankôn   Ingagan Northmannon.
Gode thancôdun   Thê sin beidôdun,
30. Quâdhun al: «frô mân,   Sô lango beidôn uuir thîn.»
Thanne sprah lûto   Hluduig thër guoto:
[142^v] «Trôstet hiu, giselleon,   Mîne nô;stallon.
    Hëra santa mih God   Ioh mir sëlbo gibôd,
    Ob hiu râ;t thûhti,   Thaz ih hier giuuhiti,
35. Mih sëlbon ni sparôti,   Uncih hiu gineriti.
Nû uuillih thaz mir uolgôn   Alle Godes holdon.
    Giskërit ist thiu hieruuist   Sô lango sô uuili Krist
    Uuili hër unsa hinauarth,   Thëro habêt hër
giuualt.
    Sô uuër sô hier in ellian   Giduot Godes uuillion,
40. Quimit hê gisund ûz,   Ih gilônôn imoz;
    Bilîbit hër thâr inne,   Sînemo kunnie.»
Thô nam er skild indi spër   Ellianlîcho reit hër:
    UUolder uuâr errahchôn   Sînan²² uuidarsahchôn.
Thô ni uuas iz burolang,   Fand hër thia Northman:
45. Gode lob sagêda,   Hër sihit thës hër gerêda.
    Thër kuning reit kuono,   Sang lioth frâno,
    Ioh alle saman sungun   «Kyrrieleison».
Sang uuas gisungan,   UUig uuas bigunnan,
    Bluot skein in uangon: Spilôdun thër Urankon.
50. Thâr uaht thëgeno gelîh,   Nichein sôso Hluduig:
    Snël indi kuoni,   Thaz uuas imo gekunni.
Suman thuruhskluog hër,   Suman thuruhstah hër.

²¹Uuisser Ms.

²²Sina Ms.

[per molts d'anys!

4. Aviat el compartí amb Carloman,
el seu germà, <i amb ell compartí també,> un gran nombre de
[rendes²⁹.
5. Acomplertes totes aquestes coses³⁰, Déu volgué posar-lo a
[prova,
a veure si, a despit de sa joventut, podia endurar fatigs.
6. Va fer que els pagans atravessessin la mar,
i servissin d'aquesta manera d'advertència al poble franc dels
seus pecats:
7. I més d'un que ja estava perdut <per al cel>, va descobrir
que
[havia estat elegit <per a la salvació>³¹:
<i així,> el qui abans havia viscut malament, féu dura peni-
[tència³²,
8. <i> el qui fins llavors havia estat un lladre³³, si se'n
[sortia amb vida³⁴,

---

²⁹Lit. d'alegries.

³⁰Lit. *Quan tot això s'hagué perfet.*

³¹O també: mentre els uns trobaven una sobtana perdició, els altres <descobrien que havien estat> elegits per a la salvació.

³²Segons una altra interpretació, *El qui abans havia menat una vida de dolentor, ara endurava un dur càstig.*

³³La diferència entre el *thiob* del vers 15 i l'*skâchâri* del vers 17 és de "lladre" (que viu enmig de la gent) i "lladre de camí ral" (que viu isolat de la societat, sol o amb la banda a la qual pertany).

³⁴lit.: si en sortia estalvi, si se'n salvava.

fent dejuni, vet ací que deseguida tornava un bon home.

9. Vet-ne aquí un que havia estat un mentider, i un altre un
[bandoler,
i un altre un disbauxat: Cadascun ho expiava amb penitència!
10. Però com que el rei era lluny³⁵, quan tot el regne estava
[en desordre³⁶,
Crist s'enfelloní: Malaguanyat regne! Va sentir la seva ira.
11. Però Déu se'n va compatir, -sabia com patia <el regne>!:-
Ordenà a Lluís que partís deseguida d'allà on era.
12. «Lluís, rei meu, ajuda el meu poble!
Els normands l'han destret ferm!»
13. Llavors parlà Lluís: «Senyor, faré
tot el que tu ordenes, si la mort no m'ho impedeix.»

---

³⁵Es a dir, del lloc devastat pels normands, ja que, en el temps comprès entre l'hivern de l'any 800 i l'estiu de l'any següent, quan Lluís intervé finalment de manera directa per rebutjar-los, el rei es troba en el sud, ajudant el seu germà a sotmetre Bosó, que s'hi havia fet independent. Fixem-nos que la ira de Jesucrist cap a Lluís troba el seu cim en aquests dos fets de caire polític: Lluís, amb la seva llunyania dels llocs devastats, sembla no tenir cura del regne, el qual, ja de per si, es troba a més a més en un estat de desordre, de disolució.

³⁶Creiem que aquesta frase fa referència d'una banda a les invasions escandinaves que, especialment d'ençà de l'hivern de l'any 880, devastaven el nord-oest del país, però, i sobretot, a un estat de descomposició del regne occidental dels francs que es fa palès en el següents fets: En primer lloc, l'elecció de Lluís i de Carloman no només no havia estat acceptada de tothom, sinó que el rebuig envers ella s'havia materialitzat en la formació d'un bàndol encapçalat entre d'altres per l'abat del monestir parisenc de Saint-Denis, Gauzlin, i el comte Conrad, bàndol que cridà Lluís III el Jove, rei dels francs orientals, a fer-se càrrec del regne occidental; això comportà dues guerres entre francs orientals i occidentals, al final de les quals, Lluís i Carloman hagueren de cedir a Lluís III el Jove la Lorena Occidental pel tractat de Ribemont; a més a més, en el sud, Bosó es feia coronar el 879 a Lió rei de Borgonya-Provença i en el nord, Hug de Lorena, fill il·legítim de Lotari II, s'aixecava en armes contra el poder reial, cercant igualment la independència del seu territori. Recordem, finalment, que Lluís i Carloman no corregnaven, sinó que, s'havien migpartit el regne: Lluís regnava sobre França -és a dir, el territori comprès entre els rius Loire, Escalda i la Mar del Nord, a no confondre amb França- i Nèustria, Carloman sobre Borgonya i Aquitània.

14. I llavors prengué comiat de Déu, i aixecant els gamfarons
partí cap a l'encontre dels normands atravesant el terror
[dels francs;
15. Aquells que l'estaven esperant, donaven gràcies a Déu,
dient tots: «Senyor nostre, t'hem esperat tant i tant de
[temps!»
16. Llavors parlà amb ells el bon <Rei En> Lluís, ho féu amb veu
[forta:
«Aconhortau-vos, companys, els meus companys de sofrences!
17. Déu m'ha enviat aquí i en persona³⁷ m'ha ordenat que,
-si hi doneu el vostre consentiment-, lluiti aquí,
<i> que jo no m'estalviï a mi mateix fins que no us hagi sal-
[vat,
18. i ara, que em segueixin tots els fidels de Déu!
La nostra estada en el món té la mesura que Crist vol:
si ell vol la nostra mort, té el poder <de fer-nos morir>.
19. Aquell qui aconsegueixi la voluntat de Déu amb coratge,
<que ho sàpiga:> Si en surt estalvi, li ho recompensaré;
si hi resta, a la seva família.»
20. Llavors agafà l'escut i la llança, i cavalcà amb bravor,
desitjant descobrir <on eren> els seus oponents.
21. No passà gaire temps i va talaiar els normands.
Lloà Déu, veia el que delia.

---

³⁷Si no esmenem el *sëlbo* de l'original en *sëlbe* o *sëlben*, aquest pronom en la forma *sëlbo* no pot fer referència al Rei En Lluís (determinant llavors el *mir* precedent), sinó que, per força, ha de fer referència al subjecte de l'oració: Déu. D'aquí la nostra traducció "Déu en persona", "Déu, adreçant-se directament a mi, m'ha ordenat que..."

238

22. El rei cavalcava sense defallença; començà a entonar un
[càntic al Senyor,
i tots l'acompanyaren cantant, a tall de tornada, 'Kyrie
[eleison'.
23. I havent cantat aquest càntic, començaren la batalla.
La sang brollà a les prades; Quin esbarjo que hi tenien els
[francs!
24. Allà hi lluitava cadascun dels herois, però cap com En Lluís:
Coratjós i valent, ho era de naixor.
25. A l'un el xepava en dos, a l'altre el travessava amb
[l'espasa.
Aviat³⁸ va haver abocat als seus enemics
un vi de fruites ben amarg: Maleïda sigui per sempre llur
[vida!
26. Lloat sigui el poder de Déu! En Lluís en sortí vencedor!
I regraciem també tots els sants! La victòria fou del rei.
27. Cridem de bell nou un "Visqui Lluís", el rei molt benaurat,
I que Déu el tingui en la seva gràcia
de la mateixa mateixa que ell sempre va estar disposat a ac-
dir allà on se l'havia de menester.

8. BIBLIOGRAFIA³⁹.

- *8.1./8.2. Berg, Elisabeth, "Das Ludwigslied und die Schlacht bei
Saucourt". A: Rheinische Vierteljahrsblätter 29 (1964), pp.
175-199.

---

³⁸Amb aviat traduïm el *cehantón* del text fràncic. Una altra interpretació del mot és "de pròpia mà, amb les seves pròpies mans".

³⁹Amb asterisc aquelles obres que considerem essencials.

- Schützeichel, Rudolf, "Uebersetzung des Ludwigsliedes ins Neuhochdeutsche". A: *Rheinische Vierteljahrsblätter* 29 (1964), pp. 197-199 (en realitat part final de l'article esmentat anteriorment).
- 8.3. Blau, Peter Michael, *Das althochdeutsche Ludwigslied - Ein Beitrag zu den gattungsgeschichtlichen Grundlagen der Dichtung und zum literarischen Bild des christlichen Herrschers in Karolingischer Zeit*. Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Philosophischen Fakultät der Universität zu Köln. Köln: 1986; esp. pp. 1-14.
- 8.4. Combridge, Rosemary, «Zur Handschrift des Ludwigsliedes». A: *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur* 97 (1968), pp. 33-37.
- 8.5. Capítol XI dels *Denkmäler deutscher Poesie und Prosa aus dem VIII.-XII. Jahrhundert*. Herausgegeben von Karl Müllenhoff und W. Scherer. Vierte Ausgabe von Elias Steinmeyer. Berlin/Zürich: Weidmannsche Verlagsbuchhandlung, 1964 (Deutsche Neudrucke. Reihe Texte des Mittelalters. Unveränderter Nachdruck der vierten Ausgabe).
Volum 1: Texte, pp. 24-27
Volum 2: Anmerkungen, pp. 71-78.
- 8.6. Ebbinghaus, Ernst A., «Zwei althochdeutsche Miscellen». A: *Studia Neophilologica* 59 (1987), pp. 241-242.
- 8.7. Enneccerus, Magda, *Die ältesten deutschen Sprach-Denkmäler*. In Lichtdrucken herausgegeben von M.E. Frankfurt am Main: Verlag von F. Enneccerus, 1897; taules 40-43.
- 8.8. Flood, John Lewis, i David N. Yeandle (curadors), "mit regulu bithuungan" - *Neue Arbeiten zur althochdeutschen Poesie und Sprache*. Göppingen: Kümmerle Verlag, 1989 (Göppinger Arbeiten zur Germanistik. Band Nr. 500.)

- 8.9. Fouracre, Paul, «Using the Background to the *Ludwigslied* - Some Methodological Problems». A: Flood/Yeandle 1989, pp. 80-93.
- 8.10. Freytag, Wiebke, "*Ludwigslied*". A: *Die deutsche Literatur des Mittelalters - Verfasserlexikon* 9 (1985²), columnes 1036-1039.
- 8.11. Harvey, Ruth, «The Provenance of the Old High German *Ludwigslied*». A: *Medium Aevum* 14 (1945), pp. 1-20.
- 8.12. Kemper, Raimund, «Das *Ludwigslied* und die liturgischen Rechtstitel des westfränkischen Königtums». A: Flood/Yeandle 1989, pp. 1-17.
- 8.13. Kögel, Rudolf, i Wilhelm Brückner, *Althoch- und altniederdeutsche Literatur*. A: *Grundriß der germanischen Philologie*, hg. von Hermann Paul. Zweiter Band, Erste Abteilung: Literaturgeschichte. Straßburg: Karl J. Trübner, 1901-1909. Pp. 29-160.
- 8.14. Lefrancq, Paul, "*Rhythmus teutonicus*" ou "*Ludwigslied*"? - *De la découverte de Mabillon (Saint-Amand, 1672) à celle de Hoffmann von Fallersleben (Valenciennes, 1837)*. Paris: Librairie E. Droz, 1945.
- 8.15. Mancanella, Gemma, «Il Canto di Ludovico». A: Sergio Lupi, *Dizionario Critico della Letteratura Tedesca*. Volume Primo (1976), pp. 151-153. Torino: Unione Tipografico-Editrice Torinese.
- 8.16. Melicher, Theophil, «Die Rechtsaltertümer im *Ludwigslied*». A: *Anzeiger der Phil.-Hist. Klasse der Österreichischen Akademie der Wissenschaften*, Jahrgang 1954, Nr. 18, pp. 254-275. Wien: In Kommission bei Rudolf M. Rohrer (Druck von Adolf Holzhausens Nfg., Universitätsbuchdrucker).

- 8.17. Müller, Robert, "Das Ludwigslied - Eine Dichtung im Dienste monarchischer Propaganda für den Kampf gegen die Normannen?". A: Stein, Peter K., i Renate Hausner, i Gerold Hayer (entre d'altres curadors), *Sprache - Text - Geschichte - Beiträge zur germanistischen Mediävistik und Sprachwissenschaft aus dem Kreis der Mitarbeiter 1964 - 1979 des Instituts für Germanistik an der Universität Salzburg*. Göppingen: Kümmerle Verlag, 1980 (Göppinger Arbeiten zur Germanistik, Bd. Nr. 304.), pp. 441-447.
- 8.18. Penzl, Herbert, "Orthography and phonology in the Old High German Ludwigslied". A: Kachru, Braj B., y Robert B. Lees, y Yakov Malkiel (curadors, entre d'altres), *Issues in linguistics - Papers in honor of Henry and Renée Kahane*. Urbana/Chicago/London: University of Illinois Press, 1973, pp. 759-765.
- 8.19. Schumacher, Theo, «uurdun sum erkorane, sume sar verlorane - Zum Ludwigslied, Vers 11 bis 18». Dins: *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache* 85 (1963), pp. 57-64.
- 8.20. Schützeichel, Rudolf, "Das Ludwigslied und die Erforschung des Westfränkischen". A: *Rheinische Vierteljahrsblätter* 31 (1966/1967), pp. 291-306.
- 8.21. Schützeichel, Rudolf, "Das Heil des Königs - Zur Interpretation volkssprachiger Dichtung der Karolingerzeit". A: *Festschrift für Hans Eggers zum 65. Geburtstag*. Hg. von Herbert Backes. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1972 (PBB 94 (1972) - Sonderheft), pp. 369-391.
- 8.22. Schützeichel, Rudolf, "Ludwigslied - Das Heil des Königs". A: Rudolf Schützeichel, *Textgebundenheit - Kleinere Schriften zur mittelalterlichen deutschen Literatur*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1981, pp. 45-67.

- 8.23. Schwarz, Werner, «The "Ludwigslied" - a ninth-century poem». A: *Modern Language Review* 42 (1947), pp. 467-473.
- 8.24. Seemüller, Josef, «Studien zu den Ursprüngen der altdeutschen Historiographie». A: *Abhandlungen zur germanischen Philologie - Festgabe für Richard Heinzel*. Herausgegeben von F. Detter, M.H. Jellinek und C. Kraus (u.a.). Halle an der Saale: Max Niemeyer, 1898. Pàgines 279-352.
- 8.25. Sievers, Eduard, «Elnonensia». A: Gamillscheg, Ernst, i Emil Winkler (curadors), *Berliner Beiträge zur romanischen Philologie - Festschrift für Eduard Wechssler zum 19. Oktober 1929*. Bd. 1: Philologisch-philosophische Studien. Jena/Leipzig: Verlag von Wilhelm Gronau, 1929, pp. 247-277.
- 8.26. Urmoneit, Erika, *Der Wortschatz des Ludwigsliedes im Umkreis der althochdeutschen Literatur*. München: Wilhelm Fink Verlag, 1973 (Münstersche Mittelalter-Schriften. Band Nr. 11.)
- 8.27. Yeandle, David, «The Ludwigslied - King, Church, and Context». A: Flood/Yeandle 1989, pp. 18-79.